

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศชาติใดก็ตาม จะมีความเจริญหรือตกต่ำ ก็อยู่ที่การกระทำของพลเมืองในชาตินั้นเป็นประมาณ ถ้าพลเมืองของชาติเป็นคนดีมีศีลธรรม ชาติก็ก้าวหน้า ถ้าพลเมืองของชาติไร้ศีลธรรม ชาติก็หยุดอยู่กับที่ ก้าวหน้าไม่ได้^๑ รากฐานอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขก็คือ ความดี และในการประกาศพระศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงมีพระประสงค์ให้เหล่าสาวกทำความดี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน เพราะพระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง^๒ คนจำนวนมากผู้เข้าถึงกระแสสุ่นิพพาน หรือผู้เริ่มมองเห็นนิพพานแล้ว ยังอยู่ครองเรือน มีครอบครัวมีบุตรภรรยาและสามีดำเนินชีวิตที่ติงามอยู่ในสังคมของชาวโลก ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจึงฝึกจิตของตนให้สูงขึ้นไปตามลำดับ จนบรรลุความดีสูงสุดในพระพุทธศาสนาอันเป็นขั้นโลกุตตระ^๓ และความดีพระพุทธรองค์ก็ได้ตรัสไว้เป็นหลักในพระพุทธศาสนาแก่เหล่าพระภิกษุว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศล(ความดี)ให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย^๔ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการประกาศพระศาสนาของ พระพุทธรองค์ เพราะการสั่งสมบุญ (ความดี) นั้นนำสุขมาให้ ตรงกับภาษาบาลีว่า “สุโข ปุณฺณสฺส อจฺจโย แปลว่า การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้”^๕

การทำบุญกุศล หรือความดี นี่จึงเป็นเหตุแห่งความสุข และเป็นธรรมดาว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ล้วนปรารถนาความสุขด้วยกันทั้งสิ้น ต่างคนต่างแสวงหาหนทางให้ได้มาซึ่งความสุข ไม่ว่าจะเป็นวิธีการใดๆ ก็ตาม ในพระพุทธศาสนาองว่าการจะถึงความสุข หรือมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคมโลก และเหนือกว่านั้นคือ พ้นไปจากความทุกข์ทั้งปวงได้นั้นก็คือ ต้องทำความดี และความดีในพระพุทธศาสนาก็แสดงไว้หลากหลาย มินัยหลายประการเช่น คำว่า บุญเป็นชื่อของ

^๑ พระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **ต้นแบบแห่งความดี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเขียน เพียรเพื่อพุทธศาสน์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๕/๒๕๕.

^๓ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เถียว อุปเสโณ), **ธรรมะให้ลูกดี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อนันตะ, ๒๕๕๐), หน้า ๗๐.

^๔ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^๕ ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑๘/๖๘.

ความสุขซึ่งช่วยชำระจิตให้ผ่องใส จิตที่ผ่องใสย่อมเบาสบาย บุญเป็นเรื่องของกรรมหรือการกระทำที่ดี แต่การทำดีนี้ต้องบวกกับเจตนาที่ดีถึงจะเป็นบุญ^๖

ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ถ้าเปรียบก็เหมือนกับยาแก้โรค มีประเภทต่าง ๆ หลายขนานหลายแบบหลายเรื่อง เราก็ต้องพยายามหยิบมาใช้ให้มันเหมาะแก่เรื่องแก่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรา เราก็พอผ่อนคลายจากเรื่องที่มีความทุกข์ความเดือดร้อนใจไปได้ หรืออีกประการหนึ่งเรามาคิดว่าอะไรที่มันเกิดขึ้นในชีวิตของเรานั้น อย่าคิดว่ามันเสียไปทั้งหมด ให้คิดว่าที่มันดีจากเรื่องนั้นมันมีหรือไม่^๗

พระพุทธองค์ได้ทรงสอนธรรมะสำหรับนักปกครองทั้งหลายในสมัยพุทธกาลเรียกว่า หลักทศพิธราชธรรม^๘ หรือ ราชธรรม ๑๐ ทศพิธราชธรรมนับเป็นคุณธรรมในการปกครองที่สำคัญมาก ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ได้ทรงยึดถือหลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นแนวทางในการปกครองเสมอมาทศพิธราชธรรมมีหลักธรรม ๑๐ ประการคือ

(๑) ทาน หมายถึง การให้ทาน^๙ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในอันที่จะบำบัดทุกข์ บำรุงสุขทวยอาณาประชาราษฎร์ ล้วนแล้วแต่แสดงถึงการเป็นผู้ให้ของพระองค์ จนทำให้ผู้รับคืออาณาประชาราษฎร์ สามารถพึ่งตนเองได้ และมีความสุขความเจริญ ในชีวิตสืบไป

(๒) สีล หมายถึง การสำรวมในศีล ทรงตั้งมั่นอยู่ในศีลอันเป็นข้อพึงปฏิบัติอย่างสมบูรณ์พระราชจริยาวัตรที่ปรากฏทางพระวรกายก็ดี ทางพระวาจาที่ดี ล้วนหมดจดงดงามเป็นที่จับตาจับใจของผู้พบเห็น มิให้มีข้อที่ใครจะมาดูแคลน^{๑๐}

(๓) บริจาค หมายถึง การบริจาคตัญทรัพย์เพื่อการกุศล^{๑๑} ทรงบริจาคพระราชทานทรัพย์เพื่ออามระศาสนา ทำนุบำรุงสมณะ ชีพราหมณ์ อยู่เป็นเนืองนิตย์ เสด็จไปทรงปลอบขวัญ และช่วยเหลือราษฎรที่ประสบภัยพิบัติทุกคราวทุกท้องถิ่นที่ทั่วพระราชอาณาจักร

^๖ พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ทำความดีมีความสุข**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗๓.

^๗ พุทธทาสภิกขุ, **อยู่กับความดีของชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๐.

^๘ ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

^๙ ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๙.

^{๑๑} ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

(๔) อาชวี่ หมายถึง ความซื่อตรง ทรงวางพระองค์อย่างสุจริตเที่ยงตรงสม่ำเสมอ ทรงมีความรักและห่วงใยในทุกข์สุขของทวยอาณาประชาราษฎร์ พร้อมทั้งทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชนคนไทยทั้งมวลบนผืนแผ่นดินไทยนี้ตลอดมา และตลอดไป

(๕) มทพวี่ หมายถึง ความอ่อนโยน ทรงมีพระราชจริยาวัตรอันนุ่มนวลงดงามทรงมีพระราชปฏิสันถารกับประชาชนที่มาเฝ้า ทรงไต่ถามสารทุกข์สุกดิบของราษฎร เยี่ยมบุคคลที่มีความรักความคุ้นเคยกันอย่างใกล้ชิดสนิทใจ

(๖) ตปี่ หมายถึง การเผากิเลสเครื่องเศร้าหมอง ทรงมีพระราชศรัทธาปสาทะเสด็จออกทรงผนวชเป็นตัวอย่างอันดีแก่กุลบุตรไทยสืบต่อมา ทรงถึงพร้อมด้วยความเพียรในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั่วพระราชอาณาจักร และยิ่งทวียิ่งขึ้นทุกวันเดือนปี

(๗) อุกุโธ หมายถึง ความไม่โกรธ ทรงมีพระอาการสงบนิ่งทุกโอกาสเช่นพระพุทธปฏิมา ทรงมีน้ำพระราชหฤทัยอันบริสุทธิ์สะอาดเปี่ยมไปด้วยพระเมตตา กรุณาที่ปรากฏทางวัตรนุมนวลอ่อนโยนแก่พสกนิกร

(๘) อวิหีสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน ทรงเป็นผู้ให้อย่างแท้จริง ประชาชนในท้องถิ่นใดได้รับทุกข์เดือดร้อนก็จะเสด็จ ไปทรงเยี่ยมเยียน ช่วยขจัดปัดเป่าความทุกข์เดือดร้อนนั้น เช่น ความรัก ความผูกพันที่บิดาจะพึงให้แก่บุตรอันเป็นที่รักของตน

(๙) ขนติ หมายถึง ความอดทน ทรงตั้งมั่นอยู่ในขันติธรรมอันเลิศ ทรงอดกลั้นต่อกิเลสตัณหาทั้งปวง ตลอดทรงอดทนต่อทุกขเวทนาเดือดร้อนรำคาญต่างๆ จึงทำให้ทรงสามารถปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่สำเร็จลุล่วงไปได้

(๑๐) อวิโรธน์ หมายถึง ความไม่ประพาศติผิตประเพณี และตั้งมั่นอยู่ในยุติธรรม^{๑๒} ทรงเน้นความสำคัญให้คนไทยทุกคนสำนึกมั่นในความเป็นชาติไทย ซึ่งเพียบพร้อมด้วยศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามประจำชาติอยู่เสมอ ทรงตั้งมั่นอยู่ในขัตติยประเพณี ไม่ทรงประพาศติผิตจากจรรยาวัตรทั้งทางนิติศาสตร์ราชศาสตร์ อีกทั้งทรงธำรงรักษายุติธรรมอย่างเคร่งครัด^{๑๓}

^{๑๒} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

^{๑๓} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และคณะกรรมการรวบรวมและเรียบเรียงพระราชกรณียกิจ, **พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช** เกี่ยวกับการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙-๕ ธันวาคม ๒๕๓๐, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๑), หน้า ๓๘๑-๓๘๒.

หลักศัพทราชธรรม เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความดีด้านการปกครอง ฉะนั้นผู้บริหารประเทศไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับใดก็ตาม ถ้านำหลักศัพทราชธรรมไปปฏิบัติจะทำให้ผู้บริหารท่านนั้นๆ ได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนทั่วไป และยังมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศัพทราชธรรมอีกมากที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้ต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง ศักยภาพศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง ๓ ข้อคือ เพื่อศึกษาศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศัพทราชธรรมในการดำเนินชีวิต อันจะเป็นข้อมูลนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ที่เป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์สรุปไว้เป็นงานวิจัยอย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยจึงต้องการค้นคว้าและนำเสนอในเรื่องนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศัพทราชธรรมในการดำเนินชีวิต

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวทางการประยุกต์ใช้ศัพทราชธรรมในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง ศักยภาพศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ ดังต่อไปนี้

- ๑.๔.๑ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท คือในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่างๆ
- ๑.๔.๒ ศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศัพทราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทและจากเอกสารงานวิชาการ และตำราวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๓ สรุปและวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสรุปวิเคราะห์มาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในปัจจุบัน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ทศพิธราชธรรม หมายถึง จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็น หลักธรรมประจำพระองค์ หรือคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมืองมี ๑๐ ประการ ได้แก่ ๑. ทาน การให้ ๒. ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ๓. บริจาค ความเสียสละ ๔. อาชวะ ความซื่อตรง ๕. มัททวะ ความอ่อนโยน ๖. ตบะ การข่มกิเลส ๗. อักโกธะ ความไม่โกรธ ๘. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน ๙. ขันติ ความอดทน ๑๐. อวิโรธนะ ความไม่คลาดจากธรรม

๑.๕.๒ การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำบางสิ่งมาใช้ประโยชน์ โดยปรับใช้อย่าง เหมาะสมกับสถานะที่เฉพาะเจาะจงเป็นวิธีการนำบางสิ่งมาใช้ประโยชน์บางสิ่งที่น่าสนใจ อาจเป็น ทฤษฎี หลักการแนวคิด ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนำมาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดย ปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างเหมาะสมเช่น นำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ใน สังคมไทย

๑.๕.๓ คัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทหมายถึง คัมภีร์ที่เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนา ในฝ่ายเถรวาทเช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา เป็นต้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลที่เป็นหลักฐานจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาอนุฎีกา ปกรณวิเสสเป็นลำดับ และจากเอกสารที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ ศึกษาค้นคว้าแล้วเผยแพร่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารและรายงานการ วิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ก. พระไตรปิฎก อรรถกถา ชาดก

๑. พระไตรปิฎก

หลักคำสอนเรื่องทศพิธราชธรรมปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก อสิตินิบาต ในมหาหังสชาดกว่า

“พญาหงส์ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ พระองค์มิได้ทรงพิจารณาเห็น อนาคตอันยาวนานหรือ ทรงมัวเมาในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมาไม่ทรงสะดุ้ง กลัวปรโลก พระราชาตรัสตอบว่า เราพิจารณาเห็นอนาคตอันยาวนานก็หาไม่

พญาหงส์ เราดำรงอยู่ในธรรม ๑๐ ประการ จึงไม่สะดุ้งกลัวปรโลก คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความไม่คลาดธรรม”^{๑๔}

๒. อรรถกถา

นอกจากนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมในขุททกนิกาย ชาตกอฏฐกถา ถึงธรรม ๑๐ ประการ คือ ทศพิทธาธรรม ๑๐ ประการ คือ (๑) ทาน หมายถึงเจตนาให้วัตถุ ๑๐ ประการ มีข้าวและน้ำเป็นต้น (๒) ศีล หมายถึงศีล ๕ ศีล ๑๐ (๓) การบริจาค หมายถึง การบริจาคไทยธรรม (๔) ความซื่อตรง หมายถึงความเป็นคนตรง (๕) ความอ่อนโยน หมายถึง ความเป็นคนอ่อนโยน (๖) ความเพียร หมายถึงกรรมคือการรักษาอุโบสถ (๗) ความไม่โกรธ หมายถึงความมีเมตตาเป็นเบื้องต้น (๘) ความไม่เบียดเบียน หมายถึงความมีกรุณาเป็น (๙) ความอดทน หมายถึงความอดกลั้น (๑๐) ความไม่คลาดจากธรรม หมายถึงความไม่ขัดเคือง^{๑๕}

๓. ชาตก

หลักคำสอนเรื่องทศพิทธาธรรมปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก มหานิบาต ในสัณณสามชาตกว่า

พระเจ้าปิลักขัได้สดับดังนั้น ทรงประคองอัญชลี ขอร้องอยู่ว่า เรายังงุนงงหนักขึ้น หลงไปทั่วทุกทิศ ท่านสาม เราขอถึงท่านว่าเป็นที่พึ่ง และท่านก็จงเป็นที่พึ่งของเรา

สุวรรณสามโพธิสัตว์กล่าวทศพิทธาธรรม^{๑๖} ถวายว่า ข้าแต่มหาราชาผู้เป็นกษัตริย์ ขอพระองค์จงทรงประพฤติธรรมในพระมารดาและพระบิดาเถิด ครั้นพระองค์ทรงประพฤติธรรม ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์ พระเจ้าข้า^{๑๗}

ข. ตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของ พระโพธิสัตว์ไว้ในหนังสือทศบารมี ทศพิทธาธรรม สรุปความได้ว่า คำว่าบารมี มีความหมายที่ แปลอีกอย่างหนึ่งว่า เลิศ อย่างยิ่ง ก็คือเลิศหรือประเสริฐ อีกอย่างหนึ่ง บารมีแปลว่าถึงฝั่ง อันหมายความว่านำให้ถึงฝั่ง คือจากฝั่งนี้ไปสู่ฝั่งโน้น อันหมายความว่านำจากฝั่งนี้คือโลกนี้ ไปสู่ฝั่งโน้น คือ โลกุตตระ เหนือโลก พ้นโลกอันหมายถึงนิพพาน และคำว่าบารมีที่ท่านแสดงว่า พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีมาโดยลำดับตลอดเวลาช้านาน และบารมีที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญ

^{๑๔} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

^{๑๕} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๒๘/๑๗๖/๒๖๑.

^{๑๖} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๑๑/๒๔๔.

^{๑๗} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๑๑/๒๔๔.

นั้น เมื่อบำเพ็ญมาก ๆ เข้าก็เป็นบารมีที่สูงขึ้น ๆ หรือบริบูรณ์ขึ้น ดังนั้นจึงจัดเป็น ๓ ชั้นเรียกว่า บารมี อุปบารมี ปรมัตถบารมี ที่เรียกว่าบารมี ในเมื่อแบ่งเป็น ๓ ชั้นดังนี้ก็หมายถึงบารมีสามัญ อุปบารมีก็หมายถึงมีบารมีที่มากยิ่งขึ้นจนถึงใกล้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ปรมัตถบารมีที่เป็น ปรมัตถ์ คือ คือให้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ก็หมายถึงบารมีที่สมบูรณ์ทำให้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า^{๑๘}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายความเรื่องกรุณาในพรหมวิหาร ๔ ว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐ บริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและ ปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ บุคคลผู้ดำรงอยู่ในพรหม วิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาศรัทธาไว้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีความกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาดูแลที่จะมิให้เสียธรรม^{๑๙}

นที ลานโพธิ์ ได้เรียบเรียงประสบการณ์ผลของกรรมจากการละเมิดศีลข้อ ๑ ของผู้ที่ ได้มาปฏิบัติธรรมกับพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ไว้ในหนังสือเล่าเรื่อง “กรรมหลวง พ่อจรัญ ฐิตธมฺโม (พระธรรมสิงหบุราจารย์)” สรุปความได้ว่า พระชาวนวณ ชื่อพระบัวเหี่ยว ก่อนบวช เคยมีอาชีพรับจ้างฆ่าวัว ฆ่าควาย และฆ่าหนูนา เป็นจำนวนมาก เมื่อมาปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน ได้เกิดทุกขเวทนาเป็นอันมาก วังวนตันตันสัตรรณพร้อมกับร้องเป็นเสียงว้าวเสียงควาย มีเลือดไหลออกมาทุกทวารเป็นจำนวนมาก แม้แต่อุจจาระมีแต่เลือดสดๆ สบงจีวรขาด พระธรรม สิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ย้าเตือนให้พระบัวเหี่ยวตั้งสติกำหนดเวทนาจนถึงที่สุด พระบัวเหี่ยวมีสภาพสยดสยอง เช่นนี้ ๓ วัน ๓ คืน จนกระทั่งคืนที่ ๔ ได้เจริญสมาธิสติปัฏฐาน ๔ เข้าพลสมบัติได้ทันที เลือดหยุดไหล แผลแตกตรงศรีษะได้หายไป แผลตรงคอหายไปไม่มีร่องรอย เป็นที่น่าอัศจรรย์ เมื่อมาปฏิบัติกรรมฐาน จึงได้รับทุกขเวทนาอย่างหนัก ซึ่งถือเป็นการชดใช้กรรม ให้แก่เจ้ากรรมนายเวร พระบัวเหี่ยวได้ตั้งปณิธานว่าจะอุทิศส่วนกุศลทั้งหลาย ให้แก่เจ้ากรรมนาย เวรจนกว่าชีวิตจะหาไม่^{๒๐}

^{๑๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ทศปารมีทศพิธราชธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๘.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

^{๒๐} นที ลานโพธิ์, **เล่าเรื่องกรรม หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม (พระธรรมสิงหบุราจารย์)**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เครือเถา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔-๑๕.

ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวถึงสังขารมีไว้ในหนังสือตอบบาทหลวง สรุปความได้ว่า สังขารมีความหมายเป็นสองอย่าง คือ หมายถึงความจริงก็ได้ หมายถึงการสอนที่แสดงความจริงก็ได้ เพราะกฎเกณฑ์ใดเป็นความจริง คือเป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอน กฎเกณฑ์นั้นก็เรียกว่าสังขาร เช่น ความตายเป็นของจริงแท้ ความตายก็จัดว่าเป็นสังขารอันหนึ่งได้ คำสอนที่แสดงความจริง คือ คำสอนที่ถึงขั้นเป็นสังขาร จะต้องเป็นความจริงอยู่เสมอ แน่นนอนตามนั้น ไม่มีการกลับกโลกยกยกอื่น^{๒๑}

วคิน อินทสระ ได้กล่าวถึงทานบารมีไว้ในหนังสือเรื่องสาระสำคัญแห่งพุทธปรัชญามหายาน สรุปความได้ว่า ทานบารมี พระโพธิสัตว์จะต้องสละทรัพย์ อวัยวะ และชีวิต เพื่อสัตว์โลกได้โดยไม่อาลัยใด เมื่อเห็นว่าควรเสียสละ ดำเนินตามสุภาชิตทางพุทธศาสนาที่ว่า พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต แต่เมื่อระลึกถึงธรรม (คือความถูกต้องเหมาะสม หรือความดี) พึงสละทั้งทรัพย์ อวัยวะ และชีวิตเพื่อรักษาธรรม^{๒๒}

เสถียร โพธิ์นันทะ ได้กล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีไว้ในหนังสือเรื่อง “วัชรปรัชญาปารมิตาสูต” สรุปความได้ว่า การบำเพ็ญทานบารมี พระโพธิสัตว์จักต้องไม่ยึดถือติดรูปในธรรม กล่าวคือจักบำเพ็ญด้วยความไม่ยึดถือผูกพันในรูป ในเสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ ดูก่อน สุกฤติ หากพระโพธิสัตว์พึงเป็นผู้ไม่ยึดถือผูกพันในการบำเพ็ญทาน ย่อมมีบุญกุศลอันหาประมาณมิได้เลย^{๒๓}

สุมาลี มหณรงค์ชัย ได้กล่าวถึงทศภูมิสูตรไว้ในหนังสือเรื่อง “พุทธศาสนมหายาน” สรุปความได้ว่า มุทิตาภูมิ ภูมินี้มีทานบารมีเป็นใหญ่ คือบำเพ็ญหนักในทานพร้อมความกับความยินดีในความไม่มีทุกข์ของสรรพสัตว์ ภูมินี้เป็นจุดเริ่มต้นที่โพธิสัตว์ตระหนักเห็นว่าตนได้ปล่อยวางแล้วทั้งตัวบุคคลและธรรม อยู่เหนือภาวะของพระอรหันต์มีความปิติในการหยั่งรู้เป็นอย่างยิ่ง^{๒๔}

ค.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสนาวิธานนิพนธ์เรื่อง “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยทรงศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางความหมายของศัพท์ว่า บารมี ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทที่แต่งขึ้นในยุคต่าง ๆ พบว่า ในยุคแรกคำว่า

^{๒๑} ปิ่น มุทุกัน, *ตอบบาทหลวง*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กมลการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๙๖.

^{๒๒} วคิน อินทสระ, *สาระสำคัญแห่งพุทธปรัชญามหายาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักธรรมดา, ๒๕๕๐).

^{๒๓} เสถียร โพธิ์นันทะ, *ขุมนุมพระสูตรมหายาน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖).

^{๒๔} สุมาลี มหณรงค์ชัย, *พุทธศาสนมหายาน (ฉบับปรับปรุงแก้ไข)*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๐).

บารมี หมายถึง ความเป็นเลิศ ความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ในด้านใดก็ได้ ต่อมาความหมายของ ศัพท์แคบเข้าคือ หมายถึงความเป็นเลิศหรือเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทคือพระ นิพพาน ในยุคหลังคำว่าบารมีเป็นที่เข้าใจอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทยคือหมวดธรรมหรือวิธีการ ๑๐ ประการ ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุพระนิพพาน ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในด้าน ความหมาย คือเปลี่ยนจากเป้าหมายไปเป็นวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย^{๒๕}

พระมหาอานนท์ ชวนาภิภู ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทานในพระไตรปิฎกที่มี อิทธิพลต่อสังคมไทย” พบว่า การให้ทานที่ควรยกย่องคือให้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น เพราะ ทานเป็นธรรมขั้นแรกที่ต้องบำเพ็ญ เหมือนอย่างพระโพธิสัตว์ทั้งหลายผู้ที่ปรารถนา พระสัพพัญญู ก็ต้องบำเพ็ญทานบารมีเป็นข้อแรกก่อน จึงค่อยบำเพ็ญบารมีข้อต่อไป^{๒๖}

พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิณฺโญจิตร) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรตันตปิฎกและการปฏิบัติจริงในจังหวัด ลำพูน” พบว่า ผู้ให้ทานในพระสูตรตันตปิฎกและการปฏิบัติจริงในจังหวัดลำพูนมีลักษณะคล้ายกัน คือ มีจิตศรัทธาในพระรัตนตรัยคือพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เหมือนกัน โดยต่างก็ มีวัตถุประสงค์ของการให้ทานคือเพื่อบูชาคุณความดีของคนที่ดีคนพหูชาและเพื่อเป็น สาธารณประโยชน์ และได้รับอานิสงค์คือมีทรัพย์สมบัติมากมาย เป็นพระเจ้าจักรพรรดิบ้าง ไปบังเกิดในเทวโลกและมนุษย์ท่องเที่ยวไปในวัฏสงสารโดยไม่รู้จักทุกขคติเลย สุดท้ายได้บรรลุพระ อรหันต์ ส่วนการปฏิบัติจริงได้รับอานิสงค์คือทำให้ได้รับความสุขกายสบายใจ มีความสุขที่ได้ ทำบุญถวายทานแก่พระสงฆ์ และเชื่อว่าผลทานจะทำให้ครอบครัวมีความสุขและไปบังเกิดในสุคติ โลกสวรรค์^{๒๗}

พระมหาบุญทัน อานนฺโท (พาหา) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิง วิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดก ศึกษาเฉพาะทาน” พบว่า พระเวสสันดรได้บำเพ็ญทานบารมี โดย การให้สิ่งของต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้าวของเงินทอง ข้าทาสชาย-หญิง แม้แต่บุตรธิดาและภรรยา

^{๒๕} สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

^{๒๖} พระมหาอานนท์ ชวนาภิภู, “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(บาลี), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๒๗} พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ(ถนอม ภิณฺโญจิตร), “การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระ สูตรตันตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในจังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

พระองค์ก็สละให้ได้โดยไม่เสียดาย การให้สิ่งดังกล่าวนี้พระองค์มีเป้าหมายสูงสุดคือ พระโพธิญาณหรือการได้ความเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๒๘}

พระมหากษัตริย์ กตปุณฺณ (หล้าทองอินทร์) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษา การเปรียบเทียบให้ทานสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า จุดประสงค์ของการให้ทานในปัจจุบันของชาวพุทธตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เหมือนกันกับสมัยพุทธกาลคือให้ทานเพื่อบูชาคุณ ให้แก่ผู้มีอุปการคุณแก่ตน ให้แก่คนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตน ให้เพื่ออนุเคราะห์และให้เพื่อตัดความตระหนี่ ลักษณะของการให้ทานในสมัยพุทธกาลเหมือนกันกับปัจจุบัน คือ วัตถุทานที่ให้ ได้แก่ปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร เสนาสนะ เกสัช และทานวัตถุ ๑๐ ประการ วิธีการให้มีลักษณะดังนี้ ให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานด้วยความเคารพอ่อนน้อม ให้ทานตามกาล ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ ให้ทานไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่น ถวายเป็นสังฆทาน เป็นบุคลลิกทาน ให้ของที่ไม่เป็นเดน ถวายไทยธรรมด้วยมือตนเอง มีความตั้งใจก่อนที่จะทำทาน ทำจิตให้เป็นกุศล เชื่อว่าการทำบุญให้ทานทำให้มีความสุข ความอิ่มใจในปัจจุบัน แสวงหาไทยธรรมสิ่งของที่ควรให้ทาน ไทยธรรมเป็นของบริสุทธิ์ ได้มาโดยชอบธรรม เป็นของที่สะอาด ให้ของที่ประณีต เลือกสิ่งที่ให้ให้เป็นนิมิต กำลังให้ทำจิตให้ผ่องใส ครั้นให้แล้วดีใจ^{๒๙}

พระนิเวทย์ ญาณวีโร (เทพารส) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ สัจจะบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงเนกขัมมบารมี” พบว่า เนกขัมมะ คือการออกจากกาม การเสียดสละความสุขทางโลก การไม่เกี่ยวข้องด้วยการครองเรือน การนำเอาเนกขัมมบารมีไปใช้นั้น อาจจะเริ่มจากการรักษาศีล ๕ ศีล ๘ และจนกระทั่งปลีกวิเวกไปอยู่ในป่า ในส่วน ของพระสงฆ์นั้น สามารถนำหลักของเนกขัมมบารมีไปปฏิบัติคือ รักษาศีลอย่างเคร่งครัด ถือธุดงค์ วัตร ไม่ยึดมั่นในวัตถุและมีความสันโดษในที่สุด ขรवासสามารถนำเนกขัมมบารมีมาประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวัน คือ เจริญศีล สมาธิ ปัญญา ตามสมควรแต่อดภาพ ลดความโลภ ความโกรธ ความหลงให้น้อยลง^{๓๐}

^{๒๘} พระมหาบุญทัน อานนโท(พาหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดก ศึกษาเฉพาะ ทานบารมี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(ปรัชญา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๒๙} พระมหากษัตริย์ กตปุณฺณ (หล้าทองอินทร์), “การศึกษาการเปรียบเทียบให้ทานสมัยพุทธกาลกับ ปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๓๐} พระนิเวทย์ ญาณวีโร (เทพารส), “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องเนกขัมมบารมีในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

พระมหาสารวย ญาณสวโร (พินดอน) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษา เรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย” พบว่า ศีลถือเป็นเรื่องสำคัญต่อการเกิดเป็นมนุษย์ เพราะการที่คนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น มิใช่เกิดมามีรูปร่างหน้าตาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียศธรรมคือ ศีล ๕ สำหรับมนุษย์อีกด้วย เพราะศีลเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานแรกของพระพุทธศาสนา หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นข้อปฏิบัติของความเป็นคน โดยเฉพาะศีล ๕ ถือเป็นมนุษยธรรมเป็นธรรมของมนุษย์^{๓๑)}

ส่วนในงานวิจัยนี้ จะมีความแตกต่างกับเอกสารต่างๆ ที่ทบทวนมา โดยผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดเรื่องทศพิธราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เช่น แนวคิดเรื่องทศพิธราชธรรม ความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนเรื่องทศพิธราชธรรม ความสำคัญของหลักคำสอนเรื่องทศพิธราชธรรม หลักคำสอนเรื่องทศพิธราชธรรมในพระไตรปิฎก การอธิบายความเรื่องทศพิธราชธรรมของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับทศพิธราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เช่น หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับทศพิธราชธรรม หลักธรรมสนับสนุนต่อทศพิธราชธรรม อกุศลธรรมที่เป็นข้าศึกต่อทศพิธราชธรรม และแนวทางการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบันอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจะได้นำเสนอวิเคราะห์และสรุปประเด็นต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงยุคปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการตามวิธีการและขั้นตอนการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาทศพิธราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับทศพิธราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๓ ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต สรุปผลที่ได้จากการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะ และประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

^{๓๑)} พระมหาสารวย ญาณสวโร (พินดอน), “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบทศพิธราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับทศพิธราชธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบแนวทางการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต